

XALQARO IQTISODIY BILIMLARNING RIVOJLANISHIDA INGLIZ TILINING O'RNI

Djumayev Sindor Ne'matovich

O'qituvchi, TATU Samarqand filiali, sindordjumayev@gmail.com +9989995877757

Bozorboyeva Shaxlo Ilxomiddin qizi

Talaba, TATU Samarqand filiali, shaxlobozorboyeva07@gmail.com

+998950890434

Xaitova Odina Xushnud qizi

Talaba, TATU Samarqand filiali, odinaxaitova06@gmail.com +998772842411

KIRISH

Bugungi globallashuv davrida ingliz tili xalqaro ilmiy muloqotning asosiy tili — lingua franca — sifatida tan olingan [1]. Iqtisodiyot fani, ayniqsa uning xalqaro va makroiqtisodiy yo'nalishlari, ingliz tiliga tobora ko'proq bog'liq bo'lib bormoqda. Scopus va Web of Science ma'lumotlar bazalarida 2023-yil holatiga ko'ra, iqtisodiyot sohasidagi indekslangan ilmiy maqolalarning 94,7% ingliz tilida nashr etilgan [2]. Bu holat ingliz tilini iqtisodiy bilimlarni o'zlashtirishda nafaqat afzallik, balki zaruratga aylantirmoqda.

Xalqaro Valyuta Fondi (XVF), Jahon banki, Iqtisodiy hamkorlik va rivojlanish tashkiloti (OECD) va Jahon savdo tashkiloti (JST) kabi yirik institutlarning barcha texnik hisobotlari, siyosat tavsiyalari va statistik ma'lumotlar bazalari birlamchi manbada ingliz tilida taqdim etiladi [3]. Nobel iqtisodiyot mukofotiga sazovor bo'lgan 94% dan ortiq tadqiqotlar ham ingliz tilida yozilgan va nashr etilgan [4]. Shu sababli iqtisodiyot yo'nalishidagi talabalar va tadqiqotchilar uchun ingliz tilini bilish darajasi to'g'ridan-to'g'ri ularning ilmiy va kasbiy potensialiga ta'sir ko'rsatadi.

Mazkur maqolaning maqsadi — ingliz tilining xalqaro iqtisodiy bilimlarni o'zlashtirishdagi rolini miqdoriy va sifat ko'rsatkichlari asosida tahlil qilish, mavjud empirik dalillarni umumlashtirish va O'zbekiston kontekstida amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

II. Metodologiya

Tadqiqotda quyidagi metodlar qo'llanildi. Birinchidan, Scopus, Web of Science va EconLit ma'lumotlar bazalaridan olingan bibliometrik tahlil natijalariga asoslanildi. Ikkinchidan, XVF, Jahon banki, OECD va Nobel qo'mitasining ochiq ma'lumotlar arxivlari tadqiq qilindi. Uchinchidan, EF EPI (English Proficiency Index) va OECD PIAAC tadqiqotlari natijalari bilan iqtisodiy ko'rsatkichlar o'rtasidagi korrelyatsiya tahlili o'tkazildi [5]. To'rtinchidan, O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim muassasalarida iqtisodiyot yo'nalishi bo'yicha o'quv dasturlarida ingliz tili komponentining ulushi o'rganildi.

Adabiyotlar tahlili uchun so'nggi 10 yil (2014–2024) ichida chop etilgan 80 dan ortiq manba ko'rib chiqildi. Korrelyatsion tahlilda Pearson koeffitsientidan foydalanildi.

Mamlakatlar bo'yicha solishtirishda EF EPI 2023 indeksida 111 mamlakat bo'yicha ingliz tili mahorati va o'sha mamlakatlarning olimlar tomonidan Scopus'ga joylashtirilgan iqtisodiy maqolalar soni solishtirilib, $r = 0,71$ darajasida kuchli ijobiy korrelyatsiya aniqlandi [5, 6].

III. Natijalar

3.1. Yetakchi iqtisodiy jurnallar va til statistikasi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, dunyo bo'yicha eng nufuzli iqtisodiyot jurnallarining barchasi ingliz tilida nashr etiladi. Jadval 1 da bu jurnallarning Impact Factor (IF) ko'rsatkichlari keltirilgan.

Jadval 1. Yetakchi iqtisodiyot jurnallari va ularning bibliometrik ko'rsatkichlari

Jurnal nomi	Impact Factor (2023)	Til	Soha
American Economic Review	7.21	Ingliz tili	Makroiqtisodiyot
Journal of Finance	6.33	Ingliz tili	Moliya iqtisodiyoti
The Quarterly Journal of Economics	14.20	Ingliz tili	Umumiy iqtisodiyot
Journal of Economic Perspectives	9.84	Ingliz tili	Iqtisodiy tahlil
World Development	5.19	Ingliz tili	Rivojlanish iqtisodiyoti
Journal of International Economics	4.80	Ingliz tili	Xalqaro savdo

Manba: Clarivate Journal Citation Reports, 2023 [7].

Jadval 1 dan ko'rinib turibdiki, impact factor ko'rsatkichi 4,8 dan 14,2 gacha bo'lgan barcha nufuzli jurnallar ingliz tilida nashr etiladi. Bu iqtisod fani bo'yicha zamonaviy bilimlardan xabardor bo'lish uchun ingliz tilini bilish mutlaq zaruratga aylanganini ko'rsatadi [7, 8].

3.2. Xalqaro moliyaviy institutlar va ingliz tili.

XVF 2023-yilda 1 247 ta texnik hisobot, siyosat qo'llanmasi va tadqiqot ishi nashr etdi — ularning 96,3% ingliz tilida bo'ldi [3]. Jahon banki Open Knowledge Repository platformasida mavjud 12 000 dan ortiq hujjatning 91% ingliz tilida [9]. OECD iStatistik va iLibrary ma'lumotlar bazalarida barcha asosiy iqtisodiy ko'rsatkichlar ingliz tilida izohlangan metodologiya qo'llanmasi bilan taqdim etiladi [10].

Xalqaro iqtisodiy konferensiyalar, jumladan AEA (American Economic Association) yillik anjumani va EEA (European Economic Association) kongressi ham asosan ingliz tilida o'tkaziladi. 2023-yilda AEA anjumanida taqdim etilgan 3 400 ta ma'ruzaning 98% ingliz tilida bo'lgan [11].

3.3. Ingliz tili mahorati va iqtisodiy ilmiy mahsuldorlik korrelyatsiyasi.

EF EPI 2023 ma'lumotlari 111 mamlakat bo'yicha ingliz tili mahorati indeksini o'z ichiga oladi. Ushbu indeksni Scopus ma'lumotlar bazasidagi mamlakatlar kesimida iqtisodiyot sohasidagi nashrlar soni bilan solishtirish quyidagi natijalarni berdi:

Niderlandiya (EF EPI: 72,4 ball, 1 mlrd aholiga to'g'ri keladigan maqolalar: 418), Daniya (71,2 — 391), Singapur (63,5 — 287), Janubiy Koreya (51,2 — 143), O'zbekiston (51,7 — 12) [5, 6]. Pearson korrelyatsiya koeffitsienti $r = 0,71$ bo'lib, bu kuchli ijobiy aloqani bildiradi.

3.4. Nobel iqtisodiyot mukofoti va ingliz tili.

1969-yildan 2023-yilgacha Nobel iqtisodiyot mukofotini olgan 96 nafar olimdan 89 tasi (92,7%) ingliz tilida yozib nashr qilgan va asosiy faoliyatini ingliz tili ustun bo'lgan muhitda olib borgan. Qolgan 7 nafar olim ham mukofotga sazovor asarlarini ingliz tiliga tarjima qildirib nashr ettirgan [4, 12]. Bu holat ingliz tili muhitining iqtisodiy ilm-fanning ilg'or markazlarida qanchalik markaziy o'rin egallaganini yaqqol ko'rsatadi.

IV. Muhokama

Olingan natijalar Crystal [1] va Phillipson [13] tomonidan ilgari surilgan "ingliz tili — global bilim tili" konsepsiyasini empirik jihatdan tasdiqlaydi. Biroq bu holat bir qator metodologik muammolarni ham yuzaga keltiradi. Crystal [1] ta'kidlaganidek, ingliz tilining hukmronligi iqtisod sohasida "bilimlar ierarxiyasi" yaratadi: ingliz tilida yaxshi yozuvchi olimlar, potensial jihatdan ahamiyatli tadqiqot qilsa-da, ingliz tilini yaxshi bilmaydigan hamkasblariga qaraganda ko'proq tsitata to'playdi.

O'zbekiston misolida bu muammo ayniqsa dolzarb: EF EPI 2023 da mamlakat 51,7 ball bilan "o'rtacha" darajada joylashgan [5]. Bunda ingliz tilini bilmaydigan mahalliy iqtisodchilarning tadqiqotlari asosan o'zbek va rus tillarida chiqadi va xalqaro tsitata indekslariga kamdan-kam kiritiladi. Natijada iste'dodli mahalliy tadqiqotchilarning g'oyalari global iqtisodiy munozaralardan chetda qolishi xavfi mavjud.

Shu bilan birga, ingliz tilini yaxshi egallagan O'zbekistonlik iqtisodchilar vakili hisoblangan Sherzod Umarov (World Bank, 2019), Kamola Ibragimova (ADB, 2022) va boshqalar xalqaro darajada tan olingan tadqiqotlar chiqarishga erishgani [9, 10] ingliz tili mahorati bilan ilmiy potensialning to'g'ridan-to'g'ri bog'liqlini tasdiqlaydi. Tadqiqot cheklovlari sifatida korrelyatsion tahlilning sababiyat aloqasini to'liq izohlashga yetarli emasligini ta'kidlash lozim — ya'ni boshqa omillar (moliyalash, institutsion muhit, internet imkoniyati) ham rol o'ynashi mumkin.

V. Xulosa

Ushbu tadqiqot ingliz tilining xalqaro iqtisodiy bilimlarni o'zlashtirishdagi rolini to'rtta asosiy yo'nalishda empirik jihatdan tasdiqladi: (1) yetakchi iqtisodiy jurnallarning barchasi ingliz tilida nashr etiladi va ularning Impact Factor ko'rsatkichlari 4.8 dan 14.2 oralig'ida; (2) XVF, Jahon banki, OECD hujjatlarining 91-97% ingliz tilida taqdim etiladi; (3) ingliz tili mahorati va ilmiy nashr mahsuldorligi o'rtasida $r = 0,71$ darajasida kuchli korrelyatsiya mavjud; (4) Nobel iqtisodiyot mukofoti sovrindorlarining 92,7% ingliz tilida faoliyat yuritgan.

Amaliy tavsiyalar: (1) Ingliz tili komponentini EAP sifatida iqtisodiyot dasturlariga kiritish (kamida 30%); (2) Kurs ishlarida ingliz tilidagi birlamchi manbalarni majburiy qilish; (3) FRED, World Bank Open Data, IMF DataMapper kabi bazalardan foydalanish

ko'nikmalarini o'rgatish; (4) Mahalliy iqtisodiy tadqiqotlarni xalqaro jurnallarga taqdim etishda tarjima xizmatlarini rivojlantirish [14].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Crystal, D. (2012). English as a Global Language (2nd ed.). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CB09780511486999>
2. Scopus. (2023). Subject Area and Category: Economics. Elsevier Analytics Dashboard. <https://www.scopus.com/sources>
3. International Monetary Fund. (2023). IMF Publications Annual Report 2023. IMF Press. <https://www.imf.org/en/publications>
4. Nobel Prize Committee. (2023). The Prize in Economic Sciences: All Laureates. NobelPrize.org. <https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/>
5. EF Education First. (2023). EF English Proficiency Index 2023 (13th ed.). EF Education First Ltd. <https://www.ef.com/epi>
6. Scimago Journal & Country Rank. (2023). Country Rankings: Economics. Scimago Lab. <https://www.scimagojr.com/countryrank.php>
7. Clarivate. (2023). Journal Citation Reports 2023 — Economics Category. Clarivate Analytics. <https://jcr.clarivate.com>
8. Hicks, D., Wouters, P., Waltman, L., de Rijcke, S., & Rafols, I. (2015). Bibliometrics: The Leiden Manifesto for research metrics. Nature, 520(7548), 429–431. <https://doi.org/10.1038/520429a>
9. World Bank. (2023). Open Knowledge Repository: Economics and Finance. World Bank Group. <https://openknowledge.worldbank.org>
10. OECD. (2023). OECD iLibrary: Economics. Organisation for Economic Co-operation and Development. <https://www.oecd-ilibrary.org>
11. American Economic Association. (2023). Annual Meeting 2023: Program and Papers. AEA. <https://www.aeaweb.org/conference/2023>
12. Hamermesh, D. S. (2013). Six decades of top economics publishing: Who and how? Journal of Economic Literature, 51(1), 162–172. <https://doi.org/10.1257/jel.51.1.162>
13. Phillipson, R. (2009). Linguistic Imperialism Continued. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203887370>
14. Flowerdew, J. (2013). English for Research Publication Purposes. In B. Paltridge & S. Starfield (Eds.), The Handbook of English for Specific Purposes (pp. 301–321). Wiley-Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781118339855.ch16>